

Investeren in bodemgezondheid is investeren in een duurzame toekomst voor iedereen

Kennisconsortium Bodem en andere initiatieven

Bodemgezondheid en duurzaam bodembeheer zijn gelukkig al lang niet meer alleen domein van onderzoekers. De Europese Unie wil een voortrekkersrol spelen in de transitie naar gezonde bodems in 2030 en heeft daarom grote ambities op dit vlak. Het Kennisconsortium Bodem geeft hier invulling aan.

Door: Marianne Hoogmoed en Emiel Elferink

Over de auteurs:

Marianne Hoogmoed, onderzoeker duurzaam bodembeheer, Louis Bolk Instituut
Emiel Elferink, Lector Duurzaam Bodembeheer, Hogeschool Van Hall Larenstein

Inleiding

Gezonde bodems zijn essentieel voor onze welvaart en ons welzijn, maar onderzoek laat zien dat 60-70% van de Europese bodems ongezond of gedegradeerd zijn. In agrarisch gebied wordt deze achteruitgang van de bodemgezondheid onder andere veroorzaakt door niet-duurzame landbouwpraktijken. Hierdoor raakt de bodem uitgeput, en gevoelig voor verdichting, erosie en verontreinigingen. Het vermogen van bodems om hun ecosysteemdiensten te kunnen leveren neemt af, wat een gevaar is voor de voedselzekerheid. Het behouden en herstellen van bodemgezondheid is daarom niet alleen een ecologische, maar ook een maatschappelijke noodzaak.

Het Kennisconsortium Bodem

Een groep van elf organisaties in Noord-Nederland startte in 2015 een bijzondere samenwerking om gezamenlijk meer inzicht en kennis te krijgen in het duurzaam beheren van landbouwgronden. Deze organisaties kwamen uit de domeinen onderzoek, ketenpartijen, belangenbehartiging en lokale overheid. Door deze brede betrokkenheid werd ingezien dat het transitieproces naar een “gezonde bodem” moet samengaan met het bedrijfsbelang in de sector. Dit leidde tot de oprichting van het Kennisconsortium Bodem in oktober 2016, met als belangrijkste focus het samen met de praktijk ontwikkelen van handelingsperspectieven voor agrariërs. Om het kennisconsortium te ondersteunen en het agrarisch onderwijs te laten aansluiten werd gelijktijdig het lectoraat Duurzaam Bodembeheer opgericht door Hogeschool Van Hall Larenstein. Gezamenlijk maakt het Kennisconsortium Bodem zich hard voor een duurzame landbouw met een gezonde bodem als basis.

Projecten

Het consortium heeft sinds de start meer dan 50 praktijkgerichte projecten opgestart en uitgevoerd met meer dan 200 verschillende partners, zoals:

- Een project over bodemverdichting met o.a. 18 demo's met verschillende manieren om bodemverdichting te voorkomen en op te heffen. Er zijn checklists ontwikkeld voor agrariërs en loonwerkers die bijdragen aan de bewustwording én aan het maken van de juiste keuzes in het veld.
- Projecten om kennis naar de praktijk te ontsluiten zoals van Bodemkennis naar -kunde, en Regeneren kun je leren. Met daarin kennisdagen, workshops en demo's.
- Projecten om met de praktijk kennis te ontwikkelen en hen handvaten te geven bijvoorbeeld over het gebruik en effect van bodemverbeteraars zoals strotorische stalmest, compost en bokashi.
- Projecten met (inter)nationale kennisinstellingen om meer inzicht te krijgen in bodemprocessen. Zoals een project met meer dan veertig agrariërs, waar is gekeken naar hun beste en slechtste perceel. Zijn er verschillen in gewaskwaliteit en is er een link te maken met de gezondheid van de producten van die percelen? Dit kreeg vervolg in het Soils2Guts-project waarin we met diverse universiteiten en het Leids Universitair Medisch Centrum verdiepend onderzoek doen.

Het Kennisconsortium bodem;
een Soil Stewards consortium

Bodemgeletterdheid

Een andere belangrijke missie van het Kennisconsortium Bodem is het onder de aandacht brengen van het belang van bodemgezondheid en duurzaam bodembeheer, en het versterken van de zogenoemde bodemgeletterdheid. Mooi voorbeeld hiervan is de 'Soil food week' in 2018 en 2021: een week lang stonden diverse activiteiten rondom bodem op het programma, zoals een

festivalachtig symposium met allerlei workshops en demonstraties. Naast grote inspirerende events wordt ook elke twee maanden een mini-symposium voor de praktijk georganiseerd. Deze vinden plaats op het Leer- en Kenniscentrum Bodem in het Biosintrum te Oosterwolde (FR).

EU bodemstrategie

We zoomen even uit naar Europa. Het belang van een gezonde bodem en de noodzaak om onze Europese bodems te beschermen en gezond te houden of weer gezond te maken staat prominent op de agenda. In 2021 is de *EU Soil Strategy for 2030* gelanceerd en daaronder valt de *EU Mission: A Soil Deal for Europe*".

Dit is een programma voor onderzoek, innovatie, stakeholder betrokkenheid en kennisoverdracht. Deze 'Mission Soil' zet in op een bottom-up aanpak op regionaal niveau. Hiertoe moeten de komende jaren 100 regionale Living Labs opgezet worden in Europa. Dit zijn gebieden waar het belang van bodemgezondheid breed wordt gedragen, door boeren, overheden, onderzoekers, burgers en consumenten en waar regionaal praktijkonderzoek wordt gedaan. Om deze Living Labs te kunnen realiseren, moet echter eerst de bewustwording voor het belang van bodemgezondheid goed doordringen op lokaal niveau, bij al die verschillende stakeholders. Binnen de Soil Mission zijn daarom ook verschillende ondersteunende en voorbereidende projecten opgezet.

HuMUS en de Soil Stewards

Het Kennisconsortium Bodem is opgenomen als voorbeeld en case-study in zo'n Living-Lab-voorbereidend project, genaamd *HuMUS*. Een naam die overigens soms verkeerde verwachtingen oproept. HuMUS staat hier niet letterlijk voor bodemorganische stof, en in het project wordt ook niet gemeten aan organische stof of maatregelen voor boeren onderzocht. De naam HuMUS staat voor Healthy MUnicipal Soils. In dit project gaat het om allerlei soorten bodems, van landbouw- tot stadsbodems. Het Louis Bolk Instituut werkt als Nederlandse partner samen met achttien Europese partners aan het faciliteren van dialogen en participatieve samenwerkingen op lokaal niveau, met als doel het belang van een gezonde bodem bij regionale overheden en andere stakeholders op de kaart te krijgen.

Een centrale activiteit binnen HuMUS is het werven en opleiden van Soil Stewards. Dit zijn personen die een belangrijke rol spelen in het bepleiten van aandacht en actie voor bodemgezondheid. De doelgroep binnen HuMUS bestaat vooral uit ambtenaren van regionale overheden. Er is een online trainingsprogramma ontwikkeld die Soil Stewards in spé kunnen volgen. De training is breed en begint met uitleg over wat bodemgezondheid nou eigenlijk is, en hoe het gemeten en gemonitord kan worden. Maar het gaat ook over het faciliteren van gesprekken over bodem en geeft hiervoor handvatten en tools. Zelfs conflictmanagement komt aan de orde. Tot slot geeft het een inkijkje in zowel Europees als regionaal beleid met betrekking tot de bodem.

In elk van de deelnemende lidstaten wordt regionaal aan een 'case study' gewerkt om de HuMUS-aanpak voor participatieve samenwerking te ontwikkelen en te testen. In Frankrijk draait de case-study bijvoorbeeld om meer bewustwording en kennis voor het in overweging nemen van de bodem bij stadsbouwkundige ontwikkeling. Via veldbezoeken, technische workshops en promotie van de online training worden ambtenaren actief benaderd en geënthousiasmeerd om Soil Steward te worden. In de Nederlandse case study pakt het Kennisconsortium Bodem de rol van Soil Steward: een Soil Stewards consortium.

De personen die aandacht en actie bepleiten voor bodemgezondheid hebben we Soil Stewards genoemd

Dat het belang van bodemgezondheid in Noord-Nederland breed onderkend wordt en er participatief gewerkt wordt, blijkt uit het feit dat hier een van de eerste Soil Mission Living Labs is opgestart in oktober 2024. Dit Living Lab valt onder de paraplu van het project SOILCRATES: een initiatief van het Kennisconsortium Bodem, gecoördineerd door de Provincie Fryslân.

Huidige partners in het Kennisconsortium Bodem

- Aequator Groen & Ruimte
- Aeres MBO
- Biosintrum
- Bioclear Earth
- Ecomunitypark
- ECOstyle
- Gemeente Ooststellingwerf
- HLB BV
- Hogeschool Van Hall Larenstein
- Louis Bolk Instituut
- Provincie Drenthe
- Provincie Friesland
- Van Iperen
- Wetsus
- Wetterskip Fryslân

Meer weten?

- [Kenniscentrumbodem.nl](https://kenniscentrumbodem.nl)
- [Humus-project.eu](https://humus-project.eu)
- [Soilcrates.eu](https://soilcrates.eu)

Met inspirerende events zoals de Soil food week vragen we in een festivalachtige setting aandacht voor bodemgezondheid en duurzaam bodembeheer

